

de wereld, niet om een geheimleer ervan te maken, maar om het te doen hooren: Ontwaakt, gij die slaapt en staat op uit de dooden en Christus zal over u lichten. (Rf. 5:14).

Het is in het geheel niet vriendelijk om anderen te laten slapen. Integendeel, het is plicht en gebod om de wereld te roepen tot geloof en bekeering, tot de gemeenschap der kerk die haar zaligheid verwacht van Jezus Christus. Het is dringend noodzakelijk om te zeggen: Laat u met God verzoenen. Anders zult ge omkomen. Anders zult ge verloren gaan.

Op dit punt is Inayat Khan met zijn Soefi-hoedschap dus al heel ver afgeweken van wat Gods Woord ons leert. Hier staat het christendom lijnrecht tegenover de Oostersche godsdienstige beschouwingen. Zij staat er met het woord van Petrus: Want wij kunnen niet laten te spreken hetgeen wij gezien en gehoord hebben. (Hand. 1:20). Zij moet brengen aan Jood en heiden, aan den primitieven mensch en aan den cultuurmensch, aan al de „slapers“ de prediking van dien eenigen naam die er tot zaligheid gegeven is.

Het een staat met het ander in verband. Wie de kerk als de van God gekozen gemeenschap voorbijloopt, om daar iets anders voor in de plaats te stellen, kan komen tot wereldmijding en wereld-vervaarlooing, maar wie de plaats der kerk ziet bij het licht van de Schrift die zal zich ook willen bezinnen op de roeping der kerk in een wereld vol ongelooft.

D.

H. M.

UIT DE SCHRIFT

Langs donkeren weg.

En de Egyptenaren deden de kinderen Israëls dienen met hardigheid, zoodat ze hun het leven bitter maakten met harden dienst in leem en tichelsteenen en met allen dienst op het veld....

Exodus 1:13, 14.

Israël in Egypte...

Dat is op zich zelf een tegenstrijdigheid, een breuk, een blad papier, beschreven met de belofte, in tweeën gescheurd. Want aan de aartsvaders was herhaaldelijk beloofd dat Israël groot zou worden en... in Kanaän zou wonen. Israël en Kanaän behooren bij elkaar gelijk de twee schelpen van een schelpenpaar. En wat was gebeurd? Onder den derden aartsvader, Jacob, was het uitverkoren geslacht naar Egypte getrokken. Op Egyptische wagens werden ze gehaald. Dat was een heele eer. En uit maatschappelijk oogpunt bezien leek de toekomst prachtig, maar Israël en Kanaän behooren bij elkander. Uit geestelijk oogpunt bezien leek het donker, deze scheiding. Het pleitte voor Jacob dat hij aan de grens van Kanaän aan den Heere offert, waaruit blijkt, dat hij de gemeenschap met den Heere zoekt, vooral bij het verlaten van Kanaän. En de Heere heeft toen in een nachtelijk visioen tot hem gezegd: „wees niet bevreesd om naar Egypte te gaan. Ik zal u daar tot een groot volk maken en... Ik zal u terugvoeren“.

Sinds de komst van Jacob in Egypte zijn ongeveer vier eeuwen verstreken. Jacob en Jozef zijn reeds lang geleden overleden. Wanneer zal het volk eens terugkeeren? Nu reeds geslachten lang zijn de kinderen geboren in Egypte en opgevoed in Egypte en daarna als bejaarde menschen gestorven in Egypte. Dat wordt zoo langzamerhand zoo gewoon dat het op het volk den indruk moet maken, dat Egypte hun land is.

De belofte loopt langzamerhand gevaar als een sprookje te gelden uit een lang vervlogen verleden toen een zekere Jacob woonde in een vreemd land, daar ergens in het Noord-Oosten gelegen, dat Kanaän heette en nog heet.

Gods beloften? Een schelpenpaar — vaneengescheurd! Ze liggen los van elkander aan den grooten oever van de wijde zee. De een in Kanaän, de ander in het Noorden van Egypte. Dat was het koninkrijk Gods toen, op deze aarde.

Hoe zal dit afloopen? Belangrijker dan de vraag hoe het met het Israëlietische volk ging in Egypte, is deze vraag: hoe zal het afloopen met de belofte van God dat Israël een groot volk zou worden en in Kanaän zou wonen.

Er komt kentering in Egypte. Een andere farao stond op. Deze bracht diepe ellende over Israël. De aanleiding daartoe was niet Israël zelf, niet hun opstandigheid, maar de politiek. De macht der Semieten werd steeds grooter. De Semieten woonden ten Noord-Oosten van Egypte in Azië en nu was de farao bevreesd dat de Semietische volken wel eens een inval konden wagen in Egypte en dan zouden ze door het Noord-Oostelijk deel van Egypte binnenkomen, juist daar waar de Israëlieten woonden en... Israëlieten zijn ook Semieten. Ze zouden bij hun inval de hulp verkrijgen van een volk dat aan hen verwant was en samen zouden ze Egypte onder den voet loopen. Al het lijdën, daar in Egypte, over de kinderen Israëls, kwam voort uit een fel anti-semietisme bij den Egyptenaar. Het deelen in dien haat was toen

een eer, het was een bewijs, dat Gods volk groot werd in aantal. Het anti-semietisme dat nu de Joden treft is een vloek omdat ze over zich hebben ingeroepen den vloek toen ze den Heiland aan het kruis wilden hebben.

De Israëlieten werden gevaarlijk voor Egypte. Om dit groote volk klein te houden en levens dienstbaar te maken aan het algemeen Egyptisch nut gebruikte de farao de verdrukking, den overmatig harden arbeid. Jacobs zonen werden opgeroepen voor een groote werkverschaffing, de grootste misschien die de wereld ooit heeft gekend. Alleen maar, deze werkverschaffing had niet het doel de bevolking die geen werk had te helpen aan werk en brood en levenskracht, maar om een volk, dat zijn dagelijksch werk had in een rustig veebedrijf, te berooven van hun levenskracht. Het moest worden een hoop slaven, magen van leden, fulloos van geest. En door hun handen zouden steden worden gebouwd. Uit de geschiedenis is bekend, dat bij het bouwwerk gewoonlijk veel bouwslaven het leven lieten. Daarop zal de farao hebben gekoopt. We moeten niet gering denken van hun moeite. Alleen reeds het feit, dat het in Egypte zoo ongeveer nimmer regent, maakt duide-lijk, hoe bezwaarlijk het is, om dag aan dag in de heete zwaarte te zijn in het steenbedrijf. Steenen zijn zwaar. Zie hoe sober de Heilige Schrift het beschrijft. Er staat niet: ze moesten de klei van den Nijl in houten vormen brengen, en deze in de zon laten drogen totdat de klei gehard was tot een grooten steen en dan moesten ze die steenen versjouwen, hun werk wordt niet beschouwd als een arbeid van volwaardige arbeiders die verschillende werkzaamheden verrichten, maar heel het volk wordt geteekend als één hoop slaven die zwoegen in hetgeen waarin ze gedreven worden, die met hun handen moeten grijpen in de klei en die met hun voeten de zware schepraderen in beweging moeten brengen opdat de hooger gelegen akkers bevochtigd worden — heel deze arbeid wordt beschreven met de woorden: Ze hadden een bitter leven in leem en in tichelsteenen en met allen dienst op het veld... De harde uitwendige omstandigheden dringen door tot in 't hart. Dat was de bedoeling van den farao. En als het eenmaal in het hart was, de bitterheid en de levenszorg, dan zou dit weer invloed uitoefenen naar buiten en het uitwendige leven dubbel bitter maken. De Egyptenaar hoopte dat door die wisselwerking van de ziel op het lichaam en omgekeerd de Israëliet het zou begeven. Gelijkt het keeren gelij van eb en vloed over den oever schuurt en wrijft zoo moest het bittere leven al maar gaan over Israël tot het weggevaagd was.

Dat hoopte hij! Hij? Wie is die hij? De farao? Zeker ook hij hoopte op Israëls val omdat Israël tot de Semieten behoorde, maar de booze zelf werkte hier en hoopte op Israëls val omdat het Gods volk was. Die belofte van een groot volk en het land Kanaän moest niet vervuld worden. Dat volk was Gods genadewerk, Gods herscheppingswerk. Op dit volk na was de wereld vernield door zijn handig optreden sinds het paradijs. Bitter in den mond maakt het hart gezond, zeggen menschen, maar bitter in het hart doet den mond vloeken en als dat maar gebeurde, dat dit volk hun God afzwoer, als allen, mannen en vrouwen en kinderen, nu maar den Belover van de belofte voor altijd wegdevoren uit hun bitter hart, dan was het gewonnen. Maar dan moesten allen het doen. Een paar groeien soms weer uit tot een volk.

Zoo had dan ook de booze zijn plannen met Israël.

Maar wat gebeurde?

Door de bitterheid van het leven werd het land Egypte al onaangenamer voor Israël. Het verloor zijn aantrekkelijkheid die het enkele eeuwen lang had gehad. Het volk des Heeren kwam los van Egypte, het begon op te zien vanuit den slaven-dienst, het kreunde van pijn en als een mensch pijn heeft zoekt hij een verlost, het begon omhoog te zien, het begon goed te worden. Hier leidt toch de Heere Zijn volk, al wordt in dezen tekst niet anders genoemd dan Egypte en Israël en wreddheid en levensverdriet. De Heere leidt Israël langs een donkeren weg.

Nu een vraag. Waarom leidde de Heere hier Zijn volk over zulk een donkeren weg? Dit willen we gaarne weten, want als dat hier kan blijken, dan weten we het meteen ook waarom het thans met ons soms langs donkere wegen gaat. Immers wij zijn nu het volk Israëls en wandelen op denzelfden heilsweg, waarover Israël toen ging, den weg, waarop het kruis van Golgotha staat.

Het antwoord is: wij kunnen niet alles verklaren. Gods doen is wijs en hooger dan ons inzicht. Is het straf om een persoonlijk aanwijsbare zonde? Zeer dikwijls niet! Hier bij Israël ook niet. De Heere had zelf tot Jacob gezegd, toen deze zich bij de grens onwennig gevoelde: ga maar naar Egypte. Maar Egypte wordt toch genoemd „het diensthuis der zonde“? En dat is juist. Omdat wij zoo zondig zijn dat we zoo weinig op Hem vertrouwen, omdat ons geloof zoo gering is, daarom keurt de Heere donkerheid soms noodig en de kinderen die Hij lieft heeft leert Hij zoo weer op Hem vertrouwen. Hij had Israël lief toen het zwoegde in de klei en onder de groote bouw-stenen. Zijn Vaderliefde wilde zich uiten, die

Vaderliefde in Jezus. Hij zag Israël aan in Zijn Zoon, die straks uit dat geslacht van slaven zou geboren worden, die straks uit dezelfde Egypte zou worden geroepen. Maar nu wil Hij dat volk laten roepen om Zijn Vadergunst, om een Midde-laar, om Hulp van Godswege. De toestand roept hier om Jezus. Heel het Oude Testament roept om Jezus. In het volgende hoofdstuk wordt dan ook de voorloopige plaatsvervanger van Jezus, Mozes, geboren.

Dit kunnen we zeggen. Waar het kind niet getrouwd op zijn Vader leunt, daar maakt de Vader dat het in nood tot Hem roept. Dat geldt voor ons in ons persoonlijk leven, in ons gezinsleven, dat geldt voor onze kerk. Temidden van internationale spanning moet en zal het geloof groeien.

Zoo leert het volk Israëls op Gods beloften te zien. En tot Zijn verbazing en troost ziet het altijd dat zelfs in moeite de beloften vervuld worden en reeds gedeeltelijk vervuld zijn. De eene belofte n.l., dat Israël in aantal groot zou worden, was vervuld. Dan zal de andere van dat uitgeleid worden uit Egypte ook aanstonds vervuld worden. Want Gods werk is een gaaf geheel. Dat hadden de kinderen Israëls moeten bedenken. Hun leven werd bitter — mara — In elk mara vindt elk kind Gods wel een vervulde belofte. De kwestie is maar het rustig na te gaan bij zichzelf. Dit zou den levensgang vasten maken, de mildheid doen toenemen. Hier Zijn Vadergunst en eenmaal Kanaän daarboven.

O mijn ziel wat buigt ge u neder

Waartoe zijt g' in mij ontrust?

Voed dit oud vertrouwen weder.

Siegerswoude (Fr.).

M. HAMMING.

KERKELUK LEVEN

Is Rome „Kerk“ volgens Calvin? (II.)

We schreven verleden week, ook onze aandacht te geven aan het „bekende advies“, dat volgens prof. Dijk Calvinia aan den hervormer van Schotland, John Knox, zou hebben gegeven, over den doop van „roomsche(!) kinderen“.

Wat is daarvan aan?

Knox had Calvinia gevraagd (brief nr 3106, C.R., 17, 619) of tot den doop konden worden toegelaten: on-echte kinderen, kinderen van afgodendienaars en geëxcommuniceerden, en zulks vóórdat de ouders met berouw tot de kerk waren wedergekeerd, of hun kinderen zelf den doop konden begeeren. Vervolgens, of aan roomsche monniken en priesters, die niet in kerkelijken dienst zijn, en er ook niet geschikt toe zijn, hun jaarwedde moet worden uitgekeerd, ook in geval zij nog de oude dwaalleer verbreiden.

In brief nr 3128 (17, 666 v.) geeft Calvinia zijn antwoord. Ons interesseert natuurlijk alleen wat hij op de eerste vraag ten bescheid geeft.

Voor we ervan kennis nemen, moeten we even hooren wat ook thans nog volgens prof. Dijk (Bazuin, 29 Dec. '39) dit antwoord van Calvinia behelst. Letterlijk schrijft prof. Dijk:

In zijn bekend advies aan John Knox, den hervormer van Schotland, over den doop van roomsche kinderen, heeft hij onomwonden uitgesproken, dat in het pausdom het verbond Gods nog aanwezig is, en zijn erkenning van den roomschen doop sluit m.i. de erkenning van Rome als Kerk in!

Ik weet niet, of prof. Dijk die laatste kwestie, van de z.g. „erkenning“ van den roomschen doop, nog op het advies aan John Knox betrekking laat hebben. Hoe dit zij, we verwijzen daarvoor naar wat we reeds hebben opgemerkt, hetgeen tegenover prof. Dijk's opinie (plus die van „De Heraut“) rechtstreeks over staat. Naar mijn meening is er van een positieve „erkenning“ van den doop geen sprake. Die term is wel vlot, maar op den keper beschouwd, niet juist. Het niet-nog-eens doopen is géén erkenning van het doopende instituut als kerk (een gedoopt durbist zou ik niet herdoopen, maar ik erken durbisten niet als kerk).

Dit blijve evenwel rusten.

Een tweede opmerking vooraf. Is het waar, wat prof. Dijk schrijft, dat n.l. John Knox Calvinia advies vroeg over den doop van „roomsche kinderen“?

Waar staat dat eigenlijk?

We hebben Knox zelf laten spreken; die handelt niet, tout court, over den doop van roomsche kinderen, doch over den doop van onechte kinderen of bastaarden (spuri), over den doop van idola-trae (afgodendienaars) en van geëxcommuniceerden.

Zijn die nu zomaar saam te vatten onder den verzamelsnaam roomsche kinderen?

Ik geloof er niets van. Het zijn heel gewone, of liever, wel buitenissige, maar dan toch formeel voor de verantwoording der gereformeerde kerk officieel neergelegde kindertjes. Men moet zich maar eens even indenken hoe het op ons eigen zendingssterren gaat. Daar staan onze zendelingen ook voor allerlei moeilijkheden. Hier is een Soembaan, gedoopt, al of niet na behoorlijke voorbereiding. Hij hoort bij de kerk, maar o we, hij offert nog aan de afgoden, de voorvaders, Ginds is

een S.
hij k
lectie
er ga
want
broed
gevall
recedi
nomen
arbelc
manir

Dri
zende
tot og
de zon
sorel

Nu
valles
die za
nooit
Knox
eenge

Ma
deput
kant S
van h
per in
zuin”
doop
andere
n n g

ma
der k
is alva
van l
(recep
der k
zonde
zelf m

Mis
vraag
wen o
mubdi
Knox
„roo
bewe
Paulus
menge
385),
Hoe l
afgode
neem
als v
halve
beurt,
den a
uit ma
Calvin
mensch
andere
ze lev
het o
kenis,
opdat
optred
zijn o
stro
nog be
acht l
dig, ex
nen, o
volgen
e o m
standi

Ligt
66k
vraag
Volg
aardig
rooms
delijk
midde
het w
munio
die Ca
menta
keten

Tro
zijn le
Knox
mense
ma a
slot v
schuw
kou w
ze t
hoor
naar

17) B
putet
multie
peccare
assidue
discant
candor

18) g
quor
prohibe
rechtst

19) g
quor
prohibe
rechtst

20) g
quor
prohibe
rechtst

21) g
quor
prohibe
rechtst

22) g
quor
prohibe
rechtst

23) g
quor
prohibe
rechtst

24) g
quor
prohibe
rechtst

25) g
quor
prohibe
rechtst

26) g
quor
prohibe
rechtst

in Zijn
aven zou
Egypte
dat volk
Midde-
nd roept
ordt dan
n Jezus,

niet ge-
de Vader
voor ons
even, dat
nationale

loften te
het altijd
worden
belofte
den, was
leid wor-
worden.
hadden
hun leven
elk kind
is maar
zou den
loen toe-
Kanaän

MING.

EN

dsacht te
prof. Dijk
ohn Knox,
omsche(!)

, C.R., 17,
aten: on-
afgo-
teer-
ouw tot de
zelf den
roomsche
den dienst
jaarwedde
g de oude

a zijn ant-
vat hij op

en hooren
Bazuin, 29
Letterlijk

Knox, den
doop van
den uitge-
sion Gods
den room-
Rome als

restie, van
op, nog op
shben. Hoe
reeds heb-
k's opinie
ver staat.
erken-
rm is wel
juist. Het
het doo-
ist zou ik
als kerk).

, wat prof.
vies vroeg
?

ndelt niet,
kinderen,
leren of
idolo-
commu-

r den ver-

gewone, of
ormeel
f gero-
kindertjes.
oe het op
onze zen-
fier is een
lijke voor-
o wee, hij
Ginds is

een Soendanees, gedoopt, lid van de kerk, maar hij kan 't niet laten, er een grootere of kleinere collectie vrouwen op na te houden; soms „trouwt“ hij er gauw nog eenje bij, net voor hij gedoopt wordt, want daarna gaat 't niet meer..... Elders nog zoo'n broeder, gedoopt, lid van de kerk, maar teruggevallen in oude heidensche praktijken, paardendief, recidivist, of echtgenoot van een nieuw vrouwtje, genomen — 't was ook zoo verleidelijk en voor den landarbeid zoo voordelig — na den doop, ondanks de vermaning van dominee. Een geëxcommuniceerde.

Drie soorten, wil ik maar zeggen, waarvan iedere zending de gevallen weet bij tientallen, en waarover tot op den huidigen dag adviezen gevraagd worden aan de zendingen, aan zendingen, aan professoren in 't kerkrecht.

Nu, John Knox vroeg advies aan — Calvijn. De gevallen zijn natuurlijk in zóóverre onderscheiden, dat die zendingenarbeiders tot heidenen komen, die nog nooit van het christendom gehoord hebben, en dat Knox te maken had met een gereformeerde kerk, bijeengebracht uit wie met Rome hadden gebroken.

Maar evenmin als in zulke gevallen een zendingen-deputaat zou rapporteren, dat de nationale predikant in kwestie advies heeft gevraagd in zake den doop van heidensche kinderen, evenmin moet prof. Kuyper in „Hamabdi“ (bl. 126) of prof. Dijk in „De Bazuin“ rapporteren, dat Knox advies vroeg over den doop van roomsche kinderen. Het probleem was anders. Het ging over kinderen, die voor rekening der gereformeerde kerk lagen, maar waarvan de ouders allesbehalve sierlijke leden der kerk waren. De laatste definitie, die Knox geeft, is alvast duidelijk: hij zegt n.l., dat het gevallen betrof van kinderen, wier ouders nog niet met berouw (recipiscencia) zich weer onder de tucht (suhdiderint) der kerk geplaatst hadden, of, die, waar de ouders in zonden bleven (de geëxcommuniceerden n.l.) nog niet zelf mondig waren geworden.

Misschien is prof. Dijk in zijn weergave van de vraag, die Knox aan Calvijn gesteld heeft, in vertrouwen afgegeven op wat prof. Kuyper schreef in „Hamabdi“ (p. 126), die constateerde, dat met de door Knox als afgodendienaars aangediende lieden „roomschen bedoeld zijn“. Maar dat is niet bewezen. In zijn commentaar op 1 Cor. 5:11 (waar Paulus zegt, dat de geloovigen zich niet moeten vermengen..... met afgodendienaars), merkt hij op (49, 385), dat de betekenis van dat woord hier onzeker is. Hoe kan iemand, die den naam van Christus noemt, afgoden dienen? De een uitlegger, zegt nu Calvijn, neemt aan dat het hier gaat over menschen, die, evenals vroeger de Israëlieten en Samaritanen, slechts ten halve bekeerd waren; een andere exegoot meent op zijn beurt, dat Paulus hen op het oog heeft, die, hoewel den afgodendienst officieel afgezworen hebbende, toch uit menschenvrees in 't geheim er nog aan meededen. Calvijn kiest voor het laatste gevoelen; men moet zulke menschen wel uit de gemeente weren, maar aan den anderen kant toch ook de omstandigheden waaronder ze leven, niet uit het oog verliezen. En vervolgens is het ook voor ons doel van heden niet zonder betekenis, dat hij er aan toevoegt: „ik zeg dat daarom, opdat men niet meene, zoo uiterst streng te moeten optreden tegen hen, die heden ten dage verstrooid(!) zijn onder de pauselijke tyrannie (t'zijn dus verstrooide geloovigen, maar zwak! K. S.) en zich nog bezoedelen door allerlei verkeerde gebruiken; wel acht ik hen in dezen, zoo schrijft Calvijn, zwaar schuldig, en streng te bestraffen, en voortdurend te vermanen, om nu niet langer slechts ten halve Christus te volgen, maar ik zou ze niet willen excommuniceren, want ze leven onder andere omstandigheden“.

Ligt deze verklaring niet eerder voor de hand, óók voor die gevallen, waarover Knox Calvijn advies vraagt?

Volgt men deze lijn niet, dan krijgen we het eigenaardige geval, dat in Knox' aan Calvijn gestelde vraag roomsche kinderen (die dus niet voor de verantwoordelijkheid van de gereformeerde kerk liggen), zóómaar midden tusschen andere kinderen genoemd worden, die het wel doen (onechte kinderen, kinderen van geëxcommuniceerden). Volgt men daarentegen ónze opvatting, die Calvijn's eigen opinie uit den Corinthierbrief-kommentaar getrouw weergeeft, dan loopt de gedachtenketen in Knox' vraag om advies van een leien dakje.

Trouwens, het door Calvijn gegeven advies wijst in zijn letterlijken tekst duidelijk aan, dat het in Knox' geval inderdaad liep over kinderen van menschen, met wie de kerk zich eenmaal ingelaten had. Want (667), bijna aan het slot van zijn desbetreffend advies gekomen, waarschuwt Calvijn ertegen, dat men kinderen van den doop zou weren, waarvan het vaststaat, dat ze tot het huizegezin der kerk behooren! En dat met die „afgodendienaars“ geen roomschen, doch kerkleden (als

17) Hoc ideo dico, ne quis tam exacta severitate utendum putet in eos, qui hodie sub papae tyrannide dispersi vitiosis multis rebus se contaminant; quos ego quidem graviter peccare in hac parte dico, et severe redarguendos esse fateor; assidueque urgendos, ut se aliquando totos Christo consecrare discant: sed eo usque progredi non audeo, ut excommunicandos censcam; quia dissimilis est eorum ratio.

18) putamus nos breviter ostendisse, si rectissime a baptismo quot constat esse ecclesiam domesticos, nimis severam fore prohibitionem. Putamus... ostendisse; het zinnetje ziet dus rechtstreeks op wat voorafging: de beaantwoording van Knox.

hierboven omschreven) bedoeld zijn, blijkt hieruit, dat Calvijn zegt: bij elke nieuwe vermeerdering van hun gezin moet men ze scherp vermanen, om zich waarlijk den Heere te geven.¹⁹⁾ Wat die geëxcommuniceerden betreft, die moet men opwekken zich met de kerk te verzoenen.

In elk geval is dit wel duidelijk, dat Knox' vraag, Calvijn voorgelegd, door prof. Dijk, en vooraf (1907) ook door prof. Kuyper, onjuist is weergegeven. Het liep NIET over „roomsche kinderen“.

Nu eenmaal het probleem, dat Knox Calvijn voorgelegde, door de hoogleraren Kuyper en Dijk in hun pluriformiteitsverdediging niet juist gesteld is, ligt het voor de hand, dat zij ook Calvijn's advies niet recht verstaan.

Mijns inziens blijkt dat ook.

Calvijn antwoordt Knox (we verkorten, en vertalen dus niet letterlijk) ongeveer het volgende:

Niet zonder reden²⁰⁾ vraagt ge, of men kinderen van afgodendienaars en van geëxcommuniceerden tot den doop kan toelaten, in de periode²¹⁾, waarin de ouders nog geen betering des levens hebben bewezen²²⁾. Neen, waarlijk niet zonder reden, want de heilige dingen moet men heilig houden. En zeker is het, dat ze ontheiligd worden, als de heiligheid van dit mysterie (den doop) zonder onderscheid wordt toegekend aan buitenstaanders²³⁾ („doopen wat in het doophuis komt“! K. S.), of ook, als iemand wordt opgenomen in de kerk (door den doop) zonder goede doopgetuigen (om de stipulaties te kunnen aangaan) die men onder de wettige leden der kerk kan tellen.²⁴⁾ Omdat nu in de zaak van den doop eigen inzicht moet wijken voor de autoriteit van Gods gebod, moeten we in eerste instantie nagaan, wie het zijn, die Hij zelf roept tot den doop.

Welnu, de belofte geldt niet slechts het kruist van ledere geloovige in eersten graad; doch in duizend geslachten. Daaruit is het te verklaren, dat de kracht en de werking van den doop niet vernietigd is, ook al is onder het pausdom (dat wil dus zeggen: in de periode vóór de Reformatie! K. S.) de vromigheid des levens meermalen²⁵⁾ in nóg zoo toenemende mate schuil gegaan. Oorsprong zowel als betekenis van den doop moet men uit de belofte beoordeelen. Voor ons is het dan ook een uitgemaakte zaak, dat het uit heilige en vrome voorouders gesproten nagesticht, ook al waren voorouders of naaste ouders afvalligen, toch behoort tot het lichaam der kerk. Zoozeer het een slecht en dwaas bijgeleed was onder het pausdom (vóór de Reformatie, K. S.) aan Joden en Turken maar de kinderen te ontstelen of onder hun handen weg te rukken, en ze dan maar een-twee-drie te gaan doopen (denk aan moeilijkheden op het zendingsterrein, K. S.), zoo is het aan den anderen kant toch een tekort doen aan het recht der kinderen, als men daar, waar de christelijke belijdenis niet geheel verdwenen of uitgedoofd is, de kinderen weert van het gemeenschappelijk symbool (den doop, K. S.). Want het is niet billijk, als uit oorzaak van later ingetreden bederf der ouders, de loop der goddelijke genade zou worden afgebroken, indien n.l. God drie eeuwen of nóg langer geleden hen verwaardigd heeft te worden aangenomen als zijn kinderen. Om kort te gaan, evenals van ledere gedoopte geldt, dat hij niet tot den doop toegelaten wordt alleen maar ter wille van den éénen man, die zijn vader is, doch vanwege Gods in de geslachten dóórgaande verbond, zoo kan men ook de kinderen van de kerk niet weren, alleen maar ter oorzaak van één ouder.

Maar, — natuurlijk moet er iemand zijn, die als doopgetuige optreedt. Want niets is meer verkeerd, dan dat men in het lichaam van Christus zou inlijven zoodanigen, van wie men niet hopen kan, dat zij zijn discipelen zullen wezen. Meldt uit den kring der verwanten niemand zich, om de vereischte garantie te stellen en de zorg voor de opvoeding op zich te nemen, dan wordt alles een vertooning en dan wordt de doop ontheiligd. In elk geval evenwel waarin na behoorlijke stipulatie een kind gepresenteerd wordt, schijnt ons elke noodzaak van afwijzing afwezig. Men bedenke bovendien, dat we in een periode van overgang leven, vanwege de reformatie der kerk, en dat dit een heel verschil meebrengt tegenover den tijd, waarin de kerk wel en deugdelijk is geïnstituëerd en ingericht.

Hieraan knoopt Calvijn dan de opmerking vast, dat men in zulk een overgangstijd nog wel met gemakkelijke condities kan volstaan, maar dat straks, heeft eenmaal de toestand zich geconsolideerd, de lijn weer strakker moet worden gehouden, en de ouders zelf de eerst aangewezenen zijn, om de stipulaties aan te gaan.

Tot zoover Calvijn's advies aan Knox.

We constateren — en nu men mij, met de beste bedoelingen natuurlijk, wil tegenhouden in wat ik zie als reformatie der kerk, moet men van mij verdragen, dat ik, die niemand aanviel, eindelijk maar ronduit spreek — we constateren dus het volgende:

a) het ging niet over den doop van roomsche kinderen, maar over moeilijke gevallen, zooals we die op het zendingsterrein, bij de evangelisatie, ja soms zelfs

19) non negamus, idololatrias, quoties nascuntur ipsis liberi, acriter monendos et stimulandos esse, ut se Deo vere adificant.

20) merito.

21) donec.

22) donec recipiscant parentes sint testati.

23) alienis, die buiten het verbond staan.

24) sine idoneis sponsoribus, et qui numerari queant inter legitimis ecclesiae cives.

25) pietatis interruptio, quae grassata est in papatu.

Recept.

Het medisch-hygiënisch element heeft ook zijn vertegenwoordigers op onze markten. Witgeest trekken zij kiezen en snijden likdoorns. Het is hier het terrein der panacee's, der wondermiddelen, die alle kwalen genezen. Het gilde heeft zich in de laatste jaren uitgebreid, maar de oude garde sterft uit. Tot die oude garde behoorde mijn vriend Appelman.

Wie kon als hij met bestudeerde langzaamheid zijn colbertje met de groezelwitte operatiejas verwisselen? De jas, die wel biervlekken, maar nimmer bloedspatten gezien had! Schijnbaar onverschillig voor de belangstelling van het publiek, knipte hij zijn koffer open en begon z'n instrumenten uit te stallen. Klezentangen, vijlen, messen werden zoo schrikbaar mogelijk getaleerd. Maar ze zouden geen dienst doen. Met hoeveel minachting beet hij het er uit: „die Amerikaansche moordenaars-machines“.

Appelman's eenige instrument was een kippenveer en zijn pharmacoteek bevatte niets anders dan „zinkingssnuif“ in pakjes van een dubbeltje. Goede raad is hier niet duur!

Eens stond hij naar mij te luisteren met een aandacht, waarop ik hem stellig niet gerekend had. Zelfs sprak hij mij aan „na den dienst“. Toen begreep ik ook de reden van zijn opvallende belangstelling.

„Heb ik 'om niet gekend jullie professor Brummelkamp? Nah een edele man als dat was! Heeft Appelman niet in zijn huiskamer gezeten in Kampen en heeft ie met Appelman niet uren gepraat over de profeten? Geef me een blaadje, jongen, zal ik het niet lezen? Moesten jullie allemaal zoo wezen als professor Brummelkamp!“ En met een hartelijken handdruk verdween „de dokter“.

Wat kan de invloed van een blijmoedig getuige des Heeren toch groot zijn! „Vader Brummelkamp“ is in 1888 ontslapen. Hoevele jaren moesten niet liggen tusschen de ontmoeting met Appelman en ons gesprek op de markt, nu enkele jaren geleden! Maar de indruk was niet vergeten. „Het eene oor in, het andere uit!“ zoo denken wij meestal dat het gaat. Heel verstandig geredeneerd, o ja. En heel ongelooft. We willen wel zaaien, maar dan ook de vruchten zien op de fruitschaal van het jaarverslag. Dit enkele staaltje laat weer eens zien, dat het meestal anders gaat.

Er is ook nog een andere kantteekening te maken bij het gesprek met Appelman.

Denken wij vaak aan de mannen, die God tot zulk een grooten zegen heeft gesteld? Aan die merkwaardige geschiedenis onzer kerken, door Van Oosterzee eens samengevat in de woorden: „de braambosch werd niet verleerd“. Ik meen, dat die geschiedenis in vele opzichten ook verrassen zou in betrekking tot de evangelisatie. Dat men een open oog had voor „de prediking in missionairen zin“, zooals Dr Brummelkamp het uitdrukt in de levensbeschrijving zijns vaders. Als een bevoegde eens de verstrooide garven op dit veld wilde samenlezen, zou de oogst zeker meevallen.

Aan de meeste recepten van Appelman hecht ik geen groote waarde. Maar dien middag heeft hij ons een ongeschreven recept gegeven, dat ik met een gerust geweten parafeeren durf: Moeten jullie allemaal zoo wezen als professor Brummelkamp!

N. B.

in ons eigen kerkelijk leven nog altijd tegenkomen;

b) de regel, dien Calvijn stelt, erkennen we allemaal;

c) prof. Kuyper in „Hamabdi“ had dan ook beter gedaan, geen betoog te leveren, zooals hij op bl.125—130 deed, tensinde te bewijzen, dat er „een kruuse tegenspraak“ (door hem daarna overbrugd) is tusschen twee adviezen van Calvijn; te weten, dít advies aan Knox, en het andere, verstrekt aan Farel, en waarin Calvijn (ik volg nu verder zonder controle „Hamabdi“) het een dwaasheid acht, „hen te doopen, die niet gerekend kunnen worden, leden te zijn van onze gemeenschap; daar de kinderen der papisten hieronder behooren, zoo zien we niet in, dat het geoorloofd is hun den doop te bedienen“. Want — blijkens het slot van zijn advies aan Knox, dat prof. Kuyper blijkbaar niet ten einde toe gelezen heeft, heeft Calvijn het over kinderen der papisten niet gehad;

d) prof. Dijk heeft, nadat „Hamabdi“ door zijn haastige lezing Calvijn's betoog een kwart slag den verkeerden kant uit heeft doen gaan, van dien kwart slag een halven gemaakt, door, wél het advies aan Knox, maar niet dat aan Farel te vermelden in „De Bazuin“ (1939);

e) dat het verbond Gods in de dagen vóór de Reformatie niet verdwenen was, is een waarheid, die niemand onder ons betwist. De kerk is er altijd geweest. Anselmus reken ik ook tot „mijn“ kerk, duizenden anderen eveneens. 't Probleem is niet, of het verbond Gods vóór de Reformatie onder de pa-

De Cock
ag 6 jaar
a daarom
pleggende
leantie en
dreigende

K. S.

en zich te
het onze)
d, (onder
al de ge-
armoe dit
kerk.
eering.
elgd, den
niet her-

aart 1547,
dat als
ers in den
t intentie,
loop is,

" naar de
dt verwe-

at nog de
hen als

trouwens

at destijds
aus Bene-
Saracenen
t dan die
i moesten
maakt ook:
aligen te
en werden
iet zonder
wonder is,
ng, waard
i, die van
pen. Daar
aus daar-
us is over
anteekene-
menische
he manier
meniers te
doop niet
niets meer
en is niet
had. Men
wil hem,
i bepaalde
den: maar
herdoopen,

en prompt
fele, 659),
eenvoudig
dat ze van
(unnersijds
ome soms
rug (661).
an Sis tot
herdoopen,
n denkt er
rken, die

n kwamen
van Rome
n o.m. het
vaststond,
d. Kon dat
lig, als hij
naam is

advies van
of de ulte-
manier,
aan Knox
d, we kon-
le sterkste
gravamen

opvattin-
en zijn, als
maar geen
astig voor.
noodig is
ouwing.

K. S.

ab haereticis
m intentione
Baptismum;
a et decreta,
nc. Florent.

et comité
urt, die de
Ve toonden
socialisten

optrad. We zijn daarvoor behoorlijk van allerlei leedlijks beschuldigd, en blijven toch dankbaar, dat we het gedaan hebben.

Thans schrijven twee bladen over aanverwante kwesties. Het één is „Eenheid door Democratie“, dat we volgende week hopen te citeren. Het andere is „Evangelie en Volk“. Dat het blad een nationaal-socialistisch stempel vertoont, is ieder duidelijk, die de namen van den „opstelsraad“ leest: G. J. K. baron van Lynden van Horstwaerde, dr W. Th. Boissevain, ds mr L. Ch. Ekeering, mr dr F. P. Guépin, J. Kranenburg, J. H. Scholte. In het nummer van 15 Jan. 1940 (2e jrg. nr 5) komt onder den titel „Witte Terreur“ (!) een „ingezonden“ voor van datzelfde comité, waarvoor dr v. d. Vaart Smit zijn religieuze toespraak hield, met verzoek op de convocatiekaart, uiterlijke kenteekenen (als fascistengroet e.d.) te vermijden.

In dit „ingezonden“ wordt een en ander gezegd over dr L. D. Terlaak Poot, hervormd predikant van Den Haag, tevens reserve-veldprediker. Het blad herinnert eraan, hoe aan dezen predikant „bij de debatten over de defensie-begroting in de Tweede Kamer nationaal-socialistische sympathie ten laste gelegd werd“.

Vervolgens wordt medegedeeld, dat de minister een onderzoek deed instellen; en dat daarbij werd geconstateerd dat genoemde predikant „geen lid was van het Comité „Terug naar het Evangelie“, volgens het blad was dit een „natuurlijk geheel overbodige en misleidende vraag, want dr Terlaak Poot was geen lid van het Comité, doch lid en voorzitter van den „Raad van Advies en Contact“ van voornoemd Comité“.

Op deze mededeeling volgt dan het verdere relaas. Dr Terlaak Poot verzekerde geen N.S.B.-er te wezen. Het moderamen van den kerkeraad der Herv. gemeente hielp ook een handje. De minister handhaafde dr Terlaak Poot in zijn functie van veldprediker.

Intusschen dankt het comité in dit door voorzitter en secretaris-penningsmeester ondertekende stuk voor zijn diensten, aan het comité bewezen. „Wij kwamen,“ zoo lezen we, „met dr Terlaak Poot in contact door middel van den leider der „Orde van Getuigen van Christus“, den heer G. J. K. baron van Lynden van Horstwaerde, ontmoetten bij hem een open hart voor onze bedoelingen — (menige schriftelijke verklaring daarvan bewaren wij als dankbare herinnering) — en zagen hem later optreden als lid en voorzitter van onzen „Raad van Advies en Contact““.

Gemelde „Raad van Advies en Contact“ is wel ontbonden, zoo lezen we, maar, „al bedankte niemand van zijn leden, ook de voorzitter niet, zoo is de laatste actie van den voorzitter geweest dat hij ons Kerstmis 1938 een spreker bezorgde“.

Verder verklaart het stuk: „Het is ons niet duidelijk, hoe dit beklemtouwen (door dr Terlaak Poot) van de instemming met de houding der Chr. Historische Unie ten opzichte van de N.S.B. en hoe dit stelling nemen naar letter en geest, in overeenstemming te brengen is, met de houding, die wij van dr Terlaak Poot in 1937 en 1938 ondervonden hebben.“

Daar is iets in, dat ons onwaarschijnlijk aandoet en onder den druk van terreur aan dr Terlaak Poot blijkbaar ontworpen is.“

Hoe gekrenkt de heeren zich voelen leert volgende uittaling: „Zulke personen doen meer kwaad, dan wanneer zij ons nooit tegemoet gekomen waren. Dat zeggen we ook op het geval-Ouwerkerk.“

Natuurlijk kunnen wij ons niet verder hierover uitlaten. Maar deze dingen zijn publiek. We meenen in het bovenstaande reden te hebben voor de vraag: Zijn wij waakzaam genoeg?

Ik geloof het eigenlijk niet. De verkapte N.S.B.-organisaties zijn vele.

K. S.

VAN HET HEERLIJK AMBT

Inleiding.

„De Reformatie“ is geen theologen-blad, nog minder een vakblad voor de dominees.

Dat is waar; maar even waar is het, dat zij toch wel door velen van onze Dienaren des Woords wordt gelezen en dat, wat in eerster instantie den domineë raakt, verder ook van betekenis is voor het leven der gemeente en daarom ook zeker de belangstelling heeft van heel Gods volk.

Zoo komt het, dat ik, in overleg met den Hoofdredacteur, vrijmoedigheid heb gevonden, om in „De Reformatie“ geregeld eens iets te schrijven over de praktijk van het werk van den Herder en Leeraar.

Van harte hoop ik, dat inzonderheid de jongere collega's en de aankomende collega's er iets aan zullen hebben, dat de ambtszorgen, die de ambtsblijdschap bij zoo menig een zoo zeer temperen, er iets door mogen worden verlicht.

Zoo nu en dan kom ik wel in ausraking met jonge predikanten.

Gelukkig mag ik zeggen, dat ik onder hen zoo goed als nooit iemand aantref, die niet van ganser harte het ambt liefheeft.

Zij vinden allen het ambt, waartoe zij geroepen zijn, een heerlijk ambt.

Zij zijn er allen zoo blij mee en zoo dankbaar

voor, dat Christus, Die Zijn Kerk vergadert, beschermt en onderhoudt, hen wil gebruiken als instrumenten, door wie Hij dat werk uitricht.

Daarin ligt voor onze Kerken een groote rijkdom. Christus is niet afhankelijk van Zijn instrumenten. Hij kan Zijn werk ook uitrichten door menschen, die hun ambtswerk doen zonder vreugde, zonder liefde.

Maar regel is, dat waar de Herders dienen en arbeiden als huurlingen, de kudde daardoor schade lijdt.

Nog eens, zoo is het onder ons, Gode zij dank niet. Ik geloof niet, dat ik mij vergis, wanneer ik zeg, dat juist in de laatste jaren onze jonge predikanten zoo klaar zien de heerlijkheid van het ambt en met zooveel heilig enthousiasme ingaan tot de vervulling van het ambt.

Misschien heeft daartoe meegewerkt het feit, dat het zoo moeilijk is een plaats in den Wijngaard te vinden.

Dat is toch een gewoon verschijnsel, dat de schoonheid van een ding zich klaarder aan ons vertoont, naarmate de inspanning, waarmede het moet worden verworven, grooter is.

Maar zeker is dit, dat een helderder inzicht in het Verbond, in den rijkdom van het Woord, in de taak van den Dienaar des Woords, de glansen die er liggen over het ambt van Herder en Leeraar, krachtiger hebben doen spreken.

Ik ben vast overtuigd, dat het een bittere miskenning is van Gods werk, wanneer men den toestand in ons kerkelijk leven, tegenover die van 50, 60 jaar geleden zou willen teekenen, gelijk het helaas wel gedaan wordt, met het rijmpje:

Voorheen:

„De kerken van hout,
De leeraars van goud“.

Thans:

„De kerken van goud,
De leeraars van hout“.

Dat is niet waar.

Laten wij beginnen met daar dankbaar voor te zijn. Over het algemeen hebben onze dominees hun ambt zeer lief, hebben zij een open oog voor de heerlijkheid daarvan en zijn daarin bezig met groote toewijding.

Dit neemt evenwel niet weg, dat zij het met de vervulling van dat ambt wel eens heel moeilijk hebben.

Integendeel; juist het inzicht in het gewicht en de heerlijkheid van het werk kunnen oorzaak zijn, dat iemand daardoor zich gedrukt en — gereemd gevoelt.

Laat ik dit al dadelijk mogen zeggen ten troost van die jonge dominees en hulppredikers, die het zoo zwaar hebben.

Dat gij het zoo zwaar hebt bewijst heelmaal niet, dat gij niet voor het ambt zoudt deugen; de oorzaak daarvan kan heel goed zijn een ambtsbesef, dat u, als gij, door Gods goedheid, eenmaal dien angst, dien druk overwonnen hebt, tot uitnemende, boven anderen uitstekende Dienaren des Woords zal maken. Die angst en die druk moeten evenwel overwonnen worden.

Zij hinderen u in de vervulling van uw roeping; ook zijn zij niet goed voor den Heere — Hij, Die ons roept, wil ons ook geven alles, wat wij tot het volbrengen van die roeping noodig hebben. Die angstige bezorgdheid is daarom in den grond der zaak ongelooft, wantrouwen, waaraan gij zeker geen plaats in uw leven geven moogt.

„Ja maar“, zegt ge, „ja maar, het is zoo moeilijk“. En dan denkt ge vooral aan dat klaar krijgen van uw preek, iederen Zondag opnieuw.

Ja, ik weet dat wel, hoe ontzaglijk zwaar menig een het in de eerste jaren daarmee heeft.

Daar zijn niet weinigen, die zich des Maandags zoo prettig en opgelucht gevoelen.

Maar nauwelijks is het Dinsdagmorgen, of zij zien aan de kim de wolken al weer omhoog komen. Woensdag gaat nog zoowat, maar Donderdag is de hemel alweer heelmaal betrokken en die betrokkenheid wordt zwaarder, duisterder, naarmate de Zaterdagavond dichterbij komt. De laatste dagen van de week leven zij in verschrikkelijke spanning. Zij kunnen zich met niets anders bezig houden dan met hun preek.

De dagen zijn te kort.

De nacht moet te hulp geroepen.

Tot in den morgen van Zaterdag, van Zondag zitten zij op hun studeerkamer.

Die wat zwak van zenuwen zijn, leven in een overspanning, die op den duur hun kracht breekt. Maar ook wie sterker is, voelt zich toch des Zondagmorgens niet frisch en flink en de Maandagmorgen brengt met het gevoel van ontspanning tegelijk een gevoel van uitputting.

Voor zulke dominees is het een heerlijkheid, dat zij eens een vacaturebeurt hebben te vervullen, en zij vrij zijn preeken te maken.

Niet omdat zij preeken maken geen in o o i, maar omdat zij het zoo'n zwaar werk vinden.

Zoo wordt, wat het heerlijkste, het schoonste is in iemands leven, tot een voortdurend, martelend kruis.

Zoo wordt de Zondag, waarop men, als Christus' dienstknecht, Zijn volk mag dienen met Woord Gods; de Zondag, die als een feestdag telken week

moest worden ingewacht, tot een berg, een duistere dreiging, waartegen men opziet, waarvan men zegt: „Was ik er maar weer overheen“.

En niet weinigen zijn er, die hierdoor er toe komen om te zeggen: „Ben ik wel geschikt voor het ambt, zou ik het maar niet liever neerleggen?“

Ja, dat is moeilijk.

En nu wil ik zoo graag in deze rubriek beginnen met eenige dingen te zeggen, die misschien kunnen meehelpen om bij deze en gene die moeten wat lichter te maken.

Natuurlijk zal, wat ik zeg, in hoofdzaak hierop neerkomen, dat ik vertel hoe ik het heb met mijn preek-maken, een methode, waarbij ik mij altijd wel heb bevonden, die mij, na meer dan 25 jaar, inderdaad nog elken Zondag tot een feestdag maakt, waarnaar ik verlang, die zijn glans vooruit werpt over de laatste dagen der week.

Niemand zal deze methode onveranderd behoeven over te nemen. Ik geef van tevoren toe, dat er wel enkele dingen zijn, waarin een ander het beter weet en doet.

Ik geef alléén maar mijn ideeën, of het misschien oorzaak mocht zijn van meer vreugde in het leven van dezen of genen medebroeder in de bediening en daardoor van grooteren wasdom van 's Heeren Kerk.

De volgende maal begin ik dan D.V. enkele artikelen over: „Hoe maak ik mijn preek?“

D. v. D.

INTER NOS.

PAPE - de Afscheiding - JANSSEN.

VI.

De strijd gestaakt. — Boekjes.

Het Koninklijk Besluit, waardoor Scholte geroepen wordt de pastorie te ontruimen, heeft groote gevolgen. Het wordt nu Scholte's volgelingen duidelijk, hoe bitter weinig zij van een proces om de goederen te verwachten hebben, en ze geven den strijd dan ook op.

We lezen in een brief van Pape, van 8 April:

„Hedenmorgen werd ik niet weinig verrast, dat zich een ex-diacon van Genderen bij mij met het verzoek liet aandienen, om mij een woordje te spreken. Ik liet den man bij mij komen, ontving hem beleefd, en vernam dat hij met zijn collega de diaconie-gelden aan mij wilde overgeven, want dat het nu lang genoeg was: hij verzocht mij voorts om te mogen weten, hoe hij zich van Scholte het best kon scheiden. Op het eerste punt berichtte ik hem, dat daar het Klassikaal Bestuur de zaak der Diaconie aan een procureur had overgegeven, deze hem deswege gecileerd had, hij dan ook het best zoude doen, om zig met zijn mede-diacon naar 's Bosch te vervoegen, om daar de quaestie te termineren. Op het tweede punt verwees ik hem naar den consulent, doch voegde er bij, dat hij het al of niet doen of laten konde, naar verkiezing, want dat het Klassikaal Bestuur ja met leedwezen de verbijstering had gezien, doch vastelijk besloten had, geen haarbreed aan dweeperij en overmoed toe te geven. De man zeide mij: morgen gaan wij naar Den Bosch, en ik wil met al het gewar niets meer te doen hebben. Ds Scholte, voegde hij er bij, zal zich nog aan de galg helpen. — O, ho vriend, hernam ik, gij zijt in het een zoo blind als in het ander, aan de galg komt hij wel niet, maar in het gekkenhuis is iets anders.“

„Hij berichtte mij ook dat Joh. Branderhorst, de grootste der dweepers, als ex-kerkmeester de goederen zoude afgeven, en de gerezen kosten betalen, en dat men vrij algemeen begon te wenschen, dat er N.B. geen sikkepitje gebeurd was.“

„Zie, zoo staan de zaken nu, post nubila phoebus!“

Straks capituleert ook Branderhorst — onder Pape's hoongelach (14 April):

„Onze advocaat in 's Bosch heeft J. Branderhorst doen dagvaarden om f 5000 cautie te stellen voor de proceskosten, of zig anders aan de gijzeling te onderwerpen. Het woord gijzeling werd door Jan Branderhorst in zijne hooge geleerdheid niet anders gelezen dan geeseling, en de vrome man, die goed en bloed verklaarde over te hebben voor de „auwe lier“ is benaauwd voor een warme rug geworden, en heeft... ootmoedig verklaard, alle goederen en fondsen der kerk over te geven. De anecdote is geld waard! Ik wist niet hoe men aan het gerucht kwam, dat Jan Branderhorst wel eens gegeeseld zoude kunnen worden, omdat voegde men er bij, hij tegen den Koning geprotesteerd had.“

„Scholte zelf“, zoo schreef Pape 8 April, „houdt zich groot, en gaf aan de ex-diaconen ten antwoord, toen zij hem zeiden plan te hebben zich naar mij te begeven: gij moet weten, wat gij voor het heil der gemeente over hebt.“

De definitieve overhandiging heeft plaats in Mei — den 4 Mei daaraan volgende gaven de gewezen regerende kerkvoogd en diacon te Genderen, alsmede de kerkvoogd te Doeveren, zonder den uit-